

МАТЕРІАЛИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ: АНАЛІЗ, КОМЕНТАР, ДОКТРИНА

ДЕЯКІ ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ ЗА ЧЕРВЕНЬ-СЕРПЕНЬ 2024 РОКУ

DOI: <https://doi.org/10.69724/2786-8834-2024-2-2-216-232>

1. Чи є підставою вважати поважними причинами пропуску строку на прийняття спадщини необізнаність спадкоємця про наявність заповіту

Необізнаність про наявність заповіту є поважною причиною пропуску строку для прийняття спадщини лише для осіб, які не є спадкоємцями першої черги або кожної наступної черги, у разі їх обізнаності про відсутність спадкоємців попередньої черги, які набували право на спадкування за законом.

Постанова ВП ВС від 26 червня 2024 року у справі №686/5757/23 (провадження №14-50цс24) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120396086>.

2. Правова природа договору оренди землі

90. Отже, договір оренди землі є цивільно-правовим договором оренди (найму), що регулюється ЦК України, іншими нормативними актами. Особливості правового регулювання відносин з оренди землі обумовлюються, зокрема, формою власності на земельні ділянки, що орендуються.

91. Так, норми, що регулюють розмір, форму та порядок внесення орендної плати за землі державної та комунальної власності, характеризуються більшим ступенем імперативності регулювання порівняно із землями приватної власності.

Постанова ВП ВС від 05 червня 2024 року у справі №914/2848/22 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120396090>)

3. Про «формальну іпотеку»

158. Очевидним є те, що ТОВ «ФК «Аурум фінанс» без відповідного титулу має формально зареєстроване право іпотеки, яке за рішенням Господарського суду міста Києва від 24 травня 2017 року у справі №910/10780/16 насправді належить ПАТ «УПБ».

159. Тож співвідносячи права ТОВ «ФК «Аурум фінанс» та ПАТ «УПБ», Велика Палата Верховного Суду наголошує, що належним іпотекодержателем є саме ПАТ «УПБ», оскільки його правовий титул підтверджений судовим рішенням, хоча це рішення в частині відновлення запису про право іпотеки за банком поки й не виконане. Натомість ТОВ «ФК «Аурум фінанс», яке має формальну реєстрацію за ним права іпотеки, не є належним іпотекодержателем, оскільки правової підстави для цього немає.

Постанова ВП ВС від 22.05.2024 у справі № 754/8750/19 (<https://reustr.court.gov.ua/Review/119583712>)

4. Чи можуть бути акції об'єктом реквізиції?

104. Законодавець вживає в ст.353 ЦК термін «майно». Отже, при його тлумаченні потрібно враховувати приписи ст.190 ЦК.

114. З огляду на це ВС погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, що корпоративні права Компанії Літтоп, посвідчені акціями ПАТ «Укрнафта», є індивідуально визначеним майном (майновими правами).

119. ВС вважає, що наведене не означає та жодним чином не підтверджує, що акція не є майном, до якого відповідно до закону не може бути застосоване примусове відчуження.

Постанова КГС ВС від 24.07.2024 у справі № 910/14243/22 (<https://reustr.court.gov.ua/Review/120626000>)

5. Як здійснюється право спільної власності багатоквартирного будинку!?

Використання прибудинкової території має відбуватися за її призначенням;

Створення на прибудинковій території певних об'єктів (зокрема, бетонні сходи, пандус з бетону, бруківка, що прилягає до сходів та пандусу) має проводитися тільки за згодою співвласників і за умови, що такі об'єкти не призведуть до порушень прав інших співвласників у багатоквартирному житловому будинку;

Право спільної власності багатоквартирного будинку здійснюється співвласниками за їх згодою, а тому створення на прибудинковій території певних об'єктів (зокрема, бетонні сходи, пандус з бетону, бруківка, що прилягає до сходів та пандусу) вимагає погодження співвласників

Постанова КЦС ВС від 14.08.2024 у справі № 442/1888/23 (<https://reustr.court.gov.ua/Review/121075201>)

6. Про юридичні особи публічного права

87. ВП ВС наголошує, що як КЗпП, так і ЦК визначають чіткий критерій можливості застосування пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП, який полягає у порядку створення юридичної особи.

90. У частині третій статті 81 ЦК вказується, що в ЦК України встановлюється порядок створення виключно юридичних осіб приватного права, тоді, як порядок створення юридичних осіб публічного права встановлюється Конституцією України та законом.

92. Однією з ознак юридичної особи публічного права є реалізація публічних інтересів держави чи територіальної громади.

93. Головна відмінність між ними полягає в тому, що юридичні особи приватного права створюються на підставі установчих документів (статуту або засновниць-

кого договору, якщо інше не встановлено законом) рівноправними суб'єктами на договірних засадах, що й визначає приватноправовий характер їх взаємовідносин.

96. Діяльність юридичних осіб публічного права визначена Конституцією України та спеціальними законами, зокрема Законами України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації».

98. Текстуальний системний аналіз наведених норм права дає підстави вважати, що критеріями застосування частини третьої статті 99 ЦК і пункту 5 частини третьої статті 41 КЗпП є: порядок створення юридичної особи (юридична особа приватного права); форма організації (товариство).

99. Отже, ВП ВС вважає за необхідне відступити від висновків щодо застосування у подібних правовідносинах пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП, які викладені у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 30 січня 2020 року (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87297628>) у справі № 815/3200/16, від 06 серпня 2020 року (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90804402>) у справі № 186/294/16-а, зазначивши, що повноваження посадових осіб публічного права, зокрема органів державної влади та місцевого самоврядування, припиненню на підставі пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП не підлягають.

Постанова ВП ВС від 10.07.2024 у справі № 573/1020/22 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121104622>)

7. Які межі застосування конструкції фраздаторного правочину?

Недійсність фраздаторного правочину в позаконкурсному оспорюванні має гарантувати інтереси кредитора (кредиторів) «через можливість доступу до майна боржника», навіть і того, що знаходиться в інших осіб.

Мета позаконкурсного оспорювання фраздаторного правочину досягається для того, щоб кредитор міг задовольнити своє право вимоги, тобто щоб відбулося погашення боргу боржником.

Очевидно, що коли кредитор вже звернув стягнення на майно для задоволення свого права вимоги і погашення боргу боржника, то конструкція фраздаторного правочину не може бути застосована.

Постанова КЦС ВС від 14.08.2024 у справі № 504/112/22 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121075211>)

8. Про борг та фраздаторний правочин

Касаційний суд зауважує, що залежно від підстави виникнення зобов'язання вони поділяються на договірні і недоговірні. Договірне зобов'язання – виникає на підставі договору, який виражає загальну волю сторін на досягнення цивільно-правових результатів майнового чи немайнового характеру.

Натомість недоговірне зобов'язання – виникає на підставі або правомірних односторонніх дій особи (правочинів чи юридичних вчинків), або неправомірних

дій особи, наслідки за якими настають незалежно чи, навіть, всупереч їх волі. На відміну від договірних зобов'язань, зміст та наслідки недоговірних, як правило, визначаються імперативними приписами актів цивільного законодавства. Хоча це не виключає й застосування автономного регулювання на підставі договору (наприклад договір про відшкодування шкоди). До недоговірних зобов'язань відноситься, зокрема: зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави; реституційні зобов'язання; субсидіарні зобов'язання.

Сторонами як договірних, так і недоговірних зобов'язань є кредитор і боржник (частина перша статті 510 ЦК України).

Зміст як договірної, так і недоговірної зобов'язання складають права та обов'язки його суб'єктів. Суб'єктивне право, що належить управомоченій стороні у зобов'язанні, йменується правом вимоги, а суб'єктивний обов'язок зобов'язаної сторони називається боргом.

Касаційний суд підкреслює, що недійсність фродакторного правочину в позаконкурсному оспорюванні має гарантувати інтереси кредитора (кредиторів) як договірної, так і недоговірної зобов'язання «через можливість доступу до майна боржника», навіть і того, що знаходиться в інших осіб. Метою позаконкурсного оспорювання є повернення майна боржнику як в договірному, так і недоговірному зобов'язанні задля звернення на них стягнення, тобто, щоб кредитор опинився в тому положенні, яке він мав до вчинення фродакторного правочину.

Постанова КЦС ВС від 24.07.2024 у справі № 362/2740/22 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120973728>)

9. ПОЧАТОК ПЕРЕБІГУ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ЗА ВИМОГОЮ ПРО ВИЗНАННЯ ЗАПОВІТУ НЕДІЙСНИМ НЕ МОЖЕ ПОЧАТИСЯ РАНІШЕ НІЖ З НАСТУПНОГО ДНЯ ПІСЛЯ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ

Правова позиція ВС у справі № 465/4217/14 (https://zakononline.com.ua/court-practice/show/25234?utm_source=telegram&utm_medium=post&utm_campaign=zosudova_paktyka&utm_term=19/08/24_1&utm_content=link_pp_vs_465/4217/14)

10 . Про поділ майна подружжя і диспозитивність

... суд має вирішити переданий на його розгляд спір про поділ спільної сумісної власності саме тоді, коли подружжя не домовилося про порядок такого поділу. Вирішення цього спору, зокрема щодо неподільної речі, не має зумовлювати у співвласників потребу після судового рішення домовлятися про порядок поділу цього ж майна, а саме про виплату одному із них компенсації іншим співвласником і про гарантії її отримання. Якщо одна зі сторін спору довірила його вирішення суду, відповідний конфлікт треба вичерпати внаслідок ухвалення судового рішення та подальшого його виконання (див. пункт 27 постанови Великої Палати Верховного Суду від 08 лютого 2022 року у справі № 209/3085/20 (провадження № 14-182цс21)).

До складу майна, що підлягає поділу включається спільне майно подружжя, наявне у нього на час розгляду справи, у тому числі яке знаходиться у третіх осіб. При поділі майна враховуються також борги подружжя та правовідносини за зобов'язаннями, що виникли в інтересах сім'ї (див., зокрема, постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 12 червня 2023 року у справі №712/8602/19 (провадження №61-14809сво21)).

Право вимоги, яке виникло на підставі договору позики, є подільним правом.

Касаційний суд констатує, що в СК України є прогалина та відсутній регулятор, який визначав би правило поведінки для випадку, коли здійснюється судом поділ права вимоги, яке виникло на підставі договору позики. Подібною нормою є частина перша статті 71 СК України, яка підлягає застосуванню на підставі аналогії закону. Тому суд при поділі права вимоги, яке виникло на підставі договору позики, в тому числі й того, заборгованість за яким стягнена рішенням суду на користь іншого з подружжя, може визнати за іншим з подружжя частку в спільному праві вимоги (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 05 січня 2024 року у справі №755/12204/18 (провадження №61-2401св21)).

Постанова КІС ВС від 01.08.2024 у справі №362/1505/18 (<https://reestr.court.gov.ua/Review/120805315>)

*Підготовлено І. Спасибо-Фатєєвою,
доктором юридичних наук, професором
завідувачкою кафедри цивільного права
НЮУ імені Ярослава Мудрого
<https://orcid.org/0000-0002-3447-1252>*

*Prepared by I. Spasybo-Fatyeyeva
Dr. Sc. (Law), professor, Head of the Department of Civil Law,
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine*